

COX MYTHOLOGÍAJA.

Az ókori mythologia azon tudományok egyike, melyek iránt nálunk nagyobb érdeklődés mutatkozik, és melyekről elmondhatjuk, hogy az újabb tudományos kutatás eredményeivel számoló kézikönyvek által hozzáférhetővé tétettek a nagy közönség és a tanuló ifjuság számára. Az ily fajta kézikönyvekhez nem számíthatom ugyan Csiky Gergely «Görög római mythológiáját»¹⁾, mely a színi iskola növendékei számára lévén írva, másfajta megbirálás alá esik — régibb művektől egészen eltekintek —, de igenis ide kell számítanom Cox György két rendbeli munkájának magyar fordítását, mely egyéb hasznavehető mythologiai magyar kézikönyv teljes hiánya mellett a Kuhn-Müller-féle solaris mythos-magyarázatot nálunk rövid idő alatt uralkodóvá tette. Érttem a Cox «Tales of ancient Greece» című munkájának Komáromy Lajos eszközölte átdolgozását «Görög regék» (Budapest, Franklin-társulat, 1877—78, ára 2 frt 30) és «Manual of mythology» című 1867-ben első, 1878-ban második kiadásban megjelent kézikönyvének Simonyi Zsigmond eszközölte fordítását, mely — ily könyvnél mondhatni, — rövid tíz év alatt szintén már második kiadást ért.²⁾ Ezen utóbbi könyvből mint legmodernebb rendszeres mythologiai kézikönyvből merítette a fiatalabb tanári generatio ha nem is alapvető mythologiai ismereteit — úgy minden esetre azon elvek ismeretét, melyek szerint az ókori hitregetan egyes alakjait magyaroznunk kell. Megérdemli tehát, hogy bővebben foglalkozzunk vele.

rendszeresnek neveztem az imént e kézikönyvet, mert a mythologia eredete és fejlődésének magyarázata (5—20) után *rendben tárgyalja* a görög (p. 21—158), latin (p. 159—173), egyiptomi (p. 174—176), assy-

¹⁾ Budapest, Franklin-Társulat 1885. 232 l. Ára 1 frt 20. E könyvet jól ismerteti az elején olvasható jegyzet: «E mythologia első sorban tankönyvül készült az országos színi iskola növendékeinek használatára, s e czéljának megfelelőleg nem annyira a mythosok vallás-bölcsészeti fejtegetésével vagy symbolikus és etymologiai magyarázatával foglalkozik, mint inkább arra törekedett, hogy a tankönyv megszabott szűk keretében minél több elemi ismeretet közöljön, mely az ókori költői művek, kivált a drámák mythologiai tartalmának és vonatkozásainak megértésére szükséges; ezért tárgyalja terjedelmesebben azon mythosokat, melyek anyagul szolgáltak a drámai feldolgozásra, és ezért tartotta kívánatosnak függelékében az összes görög tragédiák meséit elbeszélő alakban megismertetni».

²⁾ Budapest, Franklin-Társulat, 1886. 216 l. Ara füzve 1 frt, vászonba kötve 1 frt 50 kr. (képekkel).

riai (p. 177. 178), vedikus (p. 179—183), perzsa (p. 184. 185), germán (p. 186—191) és finn (p. 192—196) mythológiát (az utolsó fejezetet Simonyi írta). Evvel azonban aztán vége is a rendszerességnek. Már az imént közölt tartalommutatóból gyanítható, hogy Cox nem igen ért az észszerű csoportosításhoz, — máskülönb az indogermán népek mythológiájának tárgyalását nem szakította volna félbe az egyiptomi és assyriai mythosok fejtegetésével; — még inkább kitűnik ez, ha figyelmesen végig tekintünk pl. a görög mythologia tárgyalásán. Itt egyáltalában nem lehet elvet észrevenni, melyet Cox a mythosi alakok tárgyalásának egymásutánjában követett volna. Minthogy — különben helyesen, — ő is azt vallja, hogy a görög istenek genealogiái, a tizenkét főisten kiválása a többi mythosi alak közül aránylag késő kor szüleménye, eltér a hagyományos felosztástól, mely szerint előbb a theogoniát, aztán az istenekről szóló regéket, végre a hősmondát szokták előadni, de nem tesz helyébe más rendszert, pedig ha pl. egymás mellé állította volna azon mythosi alakokat, melyek a napot és a hajnalt, a földi tüzet, a szeleket stb. jelentik, nem csak egy kis rendet hozott volna mythologiai chaosába*) — ha nem is lehet ezen elvet szigorúan keresztül vinni — hanem megkönnyítette volna az áttekintést is és sok ismétléstől kímélte volna meg olvasóit.

Azt is mondtam, hogy a mythologia elemeit e könyvből aligha lehet megtanulni. Vajjon miért nem? Azért mert a mythosok és mondák elbeszélése egészen háttérbe szorul a mythosok magyarázata

*) Valóságos mintaképe a zürzavarnak «A görög mythikus világnak egyéb személyei» című fejezet (p. 152—158), melyben a Hamadryasok, Hyadok, Heliadok, Gigasok, Aloadák, Molionok, Boreas, Erebus, Enyo, a Harpyák, a Múzsák, Orión, Pallas, Pan, a Pleiadok, Eros, Proteus, Priapos, Psyche Zagreus, Hesperos, Kastor és Polydeukes, a Kabeirok, a Korybasok, Kybele, Hebe, Hymen, Iris, Morpheus, Ganymedes, Laokoon (!), Silenos, Kharon, Hadesfolyó, Kekrops ezen sorrendben tárgyaltnak. A mi pedig ezen alakok magyarázatát illeti, érdemes elolvasni, mit tud Cox mondani Zagreusról, az orphikusok egyik főistenségéről: «Zagreus úgy látszik, csak más neve volt Dionysosnak. Egy leírás szerint Zeus és Persephoné fia volt és bőre egészen szarvval volt bevonva» (p. 155). A Kabeirokról csak azt tudja, hogy «titokszerű istenségek voltak», a Korybasok és Daktylosok pedig — «azok is olyanféle lények voltak mint a Kabeirok!» Kiválóan érdekes volna azt is megtudni, hogyan került a «Pallas jelzője volt Athenének; talán a szűzies istennőt jelentette» czikk a «görög mythikus világ egyéb személyei» című fejezetbe? Nem érzem magamat arra hivatva, hogy kitaláljam Cox gondolatait, de azt sejttem, hogy e helyen nem az Athéne jelzőjéről, hanem vagy Pallas titanról, vagy a hasonló nevű gigasról akart szólni.

elől és csak úgy hemzseg a legvastagabb botlásoktól. Vegyük csak rendre a nevezetesebbeket.

P. 23. «A kyclopsok nevei Bronte és Sterope». — Nem az, hanem Brontés és Steropés, a mint Cox a Regékben II. p. 198. jól mondja. De hát a harmadik, Argés hol maradt?

U. o. Hesiodos Kosmogoniáját (mert csak ezt értheti amaz »egyik kosmogoniai elbeszélés« alatt, melyben a Hegyek előfordúlnak) így adja: «Khaos és Gaia az első lények, ő tőlük származnak Uranos és a Nagy Hegyek és Pontos». Itt Erosról egészen megfeledkezett.

P. 24. «Rhea Zeust Dikté barlangjában vagy Ida szigetén szülte». Ez az Ida nem sziget, hanem hegy és barlang Kréta szigetén.

U. o. «A dodonai templom, mely előbb Thessaliában volt, utóbb Epeirosban». Hogy Thessaliában Dodona nem volt, már rég ki van mutatva; v. ö. Preller Gr. Myth. I.³ 97.

U. o. «Zeust néha a helyekről nevezték el, pl. dodónai, pelasz, vagy krétai Zeusnek». Pelasznak vajjon micsoda helyről nevezték el?

P. 36. «Az Iliasban Akhilleus . . . azt mondja, hogy Poseidon Thessaliában teremtette a lovat, és hogy a Xanthos és Balios nevé halhatatlan paripákat . . . Péleusnek adta». Az Iliasban (XVI, 149—151) egészen mást olvasunk: *Ξάνθον καὶ Βάλιον . . . τοὺς ἔτεκε Ζεφύρω ἀνέμω ἀρπυια Πηδάργη, βοσκομένη λεμῶνι παρὰ ῥόον Ὠκεανοῦ.*

P. 49. «Aphrodite leghiresebb templomai Kitherában [Kytherában!], Kyprosban, Knidosban, Paphosban és Korinthosban voltak». Azt, hogy Paphos város volt az imént említett Kypros szigetén, Cox úgy látszik ép oly kevéssé tudja, mint azt, hogy a Phaiékok szigetét nem Phaiakiának (így p. 147. 151), hanem Scheriének hítták.

U. o. «A Homeros-féle költeményekben Aphrodité Hephaistos feleségének van mondva». Csak az Odysseában, az Iliasban Charis a Hephaistos felesége, a ki persze Müller Miksa szerint Aphroditével azonos.

P. 51. Hephaistosról többek közt ezeket olvassuk: «Rutsága anynyira nem tetszett atyjának, hogy ki akarta vetni az Olymposból [ki is vetette; I. Hymn. Hom. II. 140.]. Később anyját, Hérát pártolta egy vitában, s azért Zeus levetette az égből [az Olymposról]. Megcsönkulva [születésétől fogva sánta volt] és sebesülve esett Lemnosba, de ott a Sintosiak [sintiek, Sintos szó nem létezik] szívesen bántak vele [felszedték és ápolták]. Mégis az istenek pohárnoka maradt [sohasem volt az; v. ö. Ameis jegyzeteit II. I. végéhez].»

Több helyt hibásan van adva a homerosi Apollo- és Hermes-hymnus (p. 53. 60.), Odysseusnak Eumaiossal való beszédének tartalma (p. 148.) és Paris ítéletének története.

P. 58. «Apollont ének és zene istenének is mondták, de a legré-

gibb rege szerint e művészeteket Hermestől kapta, föltalálójuktól. Hogyan, Hermes találta fel az éneket és a zenét? A Hermesre írt homerosi hymnus szerint csak a *χέλως*-t találta fel, csak ez a hangszer volt új Apollon előtt, a ki (v. 450 s k.) azt mondja magáról, hogy *καὶ γὰρ ἐγὼ Μούσῳσιν Ὀλυμπιάδεσσιν ἀπηδός, τῆσι χοροὶ τε μέλονσι καὶ ἀγλαός ἔμνος ἀοιδῆς καὶ μολπή τεθαυλία καὶ ἰμερόεις βρόμος ἀβλῶν.* Megjegyzem még, hogy Apollon már a Delosi Apollonra írt hymnuszban említi a kitharist, és hogy ez a hymnus jóval régibb mint a Hermesre írt hymnus, melyben Cox szerint e tárgyról a «legrégibb rege» foglaltatik.

P. 73. A Stymphalos mocsarában lakó Harpyiákról beszél; — a stymphalisi madarakat érti.

P. 85. Prokrustesről azt mondja, hogy «azzal gyötörte áldozatait, hogy kifeszítette tagjaikat, míg bele nem haltak».

P. 98. szerint Európának «bátyja Phoinix a nagy hősnak Akhilleusnak oktatója» volt. Az Ilias szerint Európé Phoinix leánya (Ξ 32, a későbbi monda szerint Agenor leánya és Phoinix testvére), az a Phoinix pedig, ki mint Achilleus mentora szerepel, saját állítása szerint Amyn-tornak, Ormenos fiának fia és Hellasból való volt (Il. IX. 447. s k.). Ennek a két Phoinixnak tehát semmi köze egymáshoz.

P. 103. «Asklepios Homerosnál Paiéon (a gyógyító) fia vagy ivadéka». Homeros nem is említi Asklepios apját.

P. 120. «Glaukos atyja az erős [ravasz? ὁ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν Il. VI. 153.] Sisyphos volt, kinek büntetésül a Tartarosban egy hegy csúcsán [?] kell gördíteni egy követ».

P. 126. Peliasnak, nem Athamasnak — mint Cox mondja — felszólítására mentek az Argonauták Kolchisba.

P. 152. «A Gigasok vagy óriások a homéri költeményekben a Thrinakiában lakó Kyklopsok». Homeros először is világosan megkülönbözteti a Gigasokat a Kyklopsoktól (η 21 ὅσπερ Κύκλωπες τε καὶ ἄγρια φῶλα Γιγάντων), másodszer pedig Odysseus a Kyklopsok szigetére a 9-ik énekben, Thrinakie szigetére a 12-ikben érkezik. Az sem áll tehát, hogy a Kyklopsok Homeros szerint Thrinakiában laktak.

Vagy talán így volt az a Cox által reconstruált eredeti Homerosban? Érdekes ugyanis tudni, hogy Cox nem a Homeros Iliasát és Odysseáját mondja el olvasóinak, hanem a saját magáét a nélkül, hogy csak egy szóval is felemlítené a valódi tényállást. Az Ilias tartalmának elbeszélésében többek közt ezeket olvassuk: Mikor Akhilleus távollétében nagy baj érte a görögöket, «Odysseus és más vezérek mentek hozzá követségbe. Phoinix ment legelől . . . s elbeszélte neki Meleagros történetét példakép, hogy milyen szörnyű szerencsétlenséget okoz a rendkívüli harag. Ez nem csillapította le Akhilleus haragját [hiszem!]; azt ki-

vánta, hogy Agamemnon igazságtalanságáért elégtételt adjon neki alázatos megkéreléléssel és a Briseis visszaadásával [de hisz ezt és még többet is ajánlott fel Achilleusnak a követség Agamemnon nevében, ha kibékül]. Agamemnon ezt nem akarta megtenni [?!] s az akhaiak szérensétlenségét annyira szívére vette Patróklos¹⁾ stb. — Hogy Cox a Grote-féle hypothesis értelmében azt hiszi, hogy «az Ilias tulajdonkép két költemény volt, s ezeket később egyesítették: az egyik az akhaiai hősök vitéz tetteit beszéli el, s ez az igazi Ilias; a másik pedig csak Akhilleus haragjáról szól», az angol írónál megbocsátható, de hogy nálunk még 1886-ban is hirdetik tankönyvben, nem helyeselhető.²⁾ — De nem csak az Ilias compositióján gyakorolta Cox élelmességét; az Odysseának is jutott belőle. P. 148. azt olvassuk, hogy «Odysseus koldusnak öltözve ment el házába s mikor a kérők közül néhányan kötődtek vele, kihíttá őket [? Penelope rendezte az egész czélbalövést], hogy feszítsenek ki egy íjat, mely a falon [?] függött».

Nem csekélység végre, hogy Cox a mondákat nem mindig a legrégibb források után mondja el, hanem pl. a homerosi elbeszélést minden ok nélkül későbbi, Ovidiusból és másokból vett vonásokkal tarkítja³⁾ (l. Meleagros, Dionysos, Demeter és Persephone mythosát); Cicero után mint fontos dolgot felemlíti, hogy némelyek szerint Apollon Athene fia; Servius után elmondja, hogy Athene Prometheus iránti szerelméből segédkezett a tűz elorzásánál, s több efféle.

Szóval a mythologia elemeit ne akarja senki e könyvből megtanulni, ellenkezőleg mindig óvakodni kell, hogy hibás adataival félre ne vezesse az olvasót.

De hát mit keressünk tulajdonképen Coxnak ezen könyvében, ha már sem észszerű rendet, sem jól megválasztott kimerítő és megbízható adatokat nem találunk benne? Az ókori mythosok magyarázatát Müller Miksa hypothesisé értelmében, mely szerint «minden mythos magya egy

¹⁾ Az ilyen Patróklos-féle hibás transcriptiók majd minden lapon találhatók a könyvben, nem tudom kinek hibájából.

²⁾ A következő fejtegetéshez is sok szó fér (p. 188): «Abból, hogy [Homérosnál] a Helléspontos szélesnek van mondva, látjuk, hogy az Ilias Helléspontosa nem az a keskeny szoros, Sétos és Abydos közt, hanem egy téres tenger neve, s ez valószínűleg Helloi vagy Selloi nevű néptől vette nevét, mely partjain lakott vagy mellette elment nyugat felé költözésben.»

³⁾ V. ö. evvel a mit e tekintetben Simonyi mond a kézikönyv általa eszközölt fordításának ismertetésében (E. Ph. K. I p. 65): «Különös gond van arra fordítva, hogy a mythosok legrégibb s legtisztább alakjaikban lépjenek föl».

vagy több rövid kifejezés, melylyel az egyszerű kezdetleges ember a természet egyik vagy másik kiváló jelenetét akarta leírni. Ebből a magból a nép fejlettebb állapotában, midőn a szók eredeti jelentése már elhomályosult, történetet, elbeszélést alkotott, melyet később a költők és mesegyűjtők fölczifráztak s különféle változatokban adtak elő (így Komáromy Cox Regéihez való bevezetésében p. 9.). Mindenesetre szellemes hypothesis, mely a régibb phantasmagoriákkal szemben határozott haladást jelöl a mythostudományban és mely Gruppe Ottónak hosszú lére eresztett polemiája után (Die Griechischen Kulte und Mythen in ihren Beziehungen zu den orientalischen Religionen 1887. I.) sem tekinthető megczáfoltnak. Csakhogy csinján kell alkalmazni*), mert különben menthetlenül compromittálja nemcsak ezen hypothesis, melynek segítségével pedig már szép eredményeket értek el, hanem az egész mythostudományt. És Cox fölületességével és féktelen phantasiájával erre mintegy praedestinálva van. Az «összehasonlító» mythologustól kettőt okvetetlenül meg kell követelni: azt hogy a mythosi nevek megfejtésénél a hangtörvényeket mindig szem előtt tartsa (miért is lettek volna a hangtörvények alól kivéve?) és azt, hogy rokon mythosoknak összehasonlításánál ne akarja a mythosok legcsekélyebb, semmit sem mondó vonásaira is ráerőszakolni mythosmagyarázó elméletét.

Ezen első követelményünket illetőleg már most azt tapasztaljuk, hogy Cox sok oly szómagyarázatot fogad el minden kritika nélkül kivált Müller Miksától, melyeknek sem az ő, sem az «uj» grammatikusok álláspontjából legkisebb tudományos létjoguk sincs és a melyekkel együtt nem egyszer megbukik az illető mythosnak Cox adta egész magyarázata is.

Azt a mythost, hogy Kronos elnyeli gyermekeit, a régiekkel úgy magyarázza (p. 11. és 23.), hogy Kronos a. m. *Κρόνος* az idő, mely «elnyeli a napokat, a mint egymás után következnek». De hol találunk a görögben (egyes dialektustól eltekintve) χ helyett κ -t? *Κρόνος* a *κράνω* gyökétől származik, és a. m. *perjicus*; a mythost megfejteni eddig még nem sikerült. — P. 16 szerint Letó az éjet jelenti, Latmos pedig a feledség földje, p. 53 szerint Létó a. m. Léthé, ugyanazon gyökből mint Latmos és — Léda. Curtius szerint (Grundr. p. 119.) a Létó és Latmosnak a *λαθ* gyökből való származtatása «entschieden abzuweisen».

P. 26 ismétli azt a régi hibás állítást, hogy Zeus a. m. *deus* (v. ó. Curtius p. 503.)

*) Tanulónak, véleményem szerint elég, ha a Görög Regék Komáromy-féle bevezetését olvassa, mely sok tekintetben jobb mint a kézikönyv megfelelő része; a «nagy közönség» pedig beérheti Simonynak a Magyar Salon f. é. áprilisi füzetében megjelent rövid czikkével, bár ebben is van hibás magyarázat.

P. 29 lehetségesnek tartja, hogy Poseidon neve rokon a latin *potens*, a görög *δαιμότης* szavakkal.

P. 35 Zeust nem Dyâus-szal, hanem djâvan-nal identificálja («megfelel») és ugyanazon gyökhöz vonja a Ianus Diana és Iuno szokat, sőt hogy ezen összeállítást valószínűbbé tegye, mások nyomán a Ianus szónak egy régibb Dianus (Djanus) alakját koholja. Curtius p. 602. a Ianus szót a *ja* gyökhöz vonja, melyből származik pl. a *ianua* szó, Diana másának *Διώνη*-t tekinti, a Iuno szó eredetét pedig meg sem kísérti megfejteni.

Athene nevét a Rigvédában csak egyszer előforduló Ahäná-val, Ushas melléknevével («tagend, aufleuchtend» Grassmann) azonosítani annál merészebb dolog, mert e szót a görögből is meg lehet magyarázni (Curtius sz. a. m. «die Blühende», Roscher sz. «der aus der Wetterwolke hervorspringende Blitz»; v. ö. *ἀθ-ήρ* «Lanzenspitze»).

P. 46 szerint Ares «neve ugyanazon gyökből ered, melyből a római Mars isten s az indiai marutok neve, és tulajdonképen zúzótt jelent». Curtius a sanskrit *aris*-hez (a. m. ellenség) állítja és Mars-ról hallgat. A görögben μ a szó elején nem eshetik le!

P. 48 szerint a kellem istennő, a Charisok a védában, a Harisok neve alatt mint a nap lovai fordulnak elő, melyeknek a görög mythológiában Poseidon aranysörényű lovai is megfelelnek (p. 29). De helyesen kérde Curtius p. 120, hogyan lehetséges a *χάρις χαρίζομαι*, s has. szavakat a *Χάριτες*-ből lesszármaztatni, mikor nyilván az ellenkező eljárás a természetes és már Homerosnál is találkozunk abstract fogalmak personificatiojával és istenítésével (pl. *Ἄτη*, *Ἥβη* stb.).

P. 52 kár volt az Apolló szónak épen csak legbotorabb etymológiáját felhozni, mely szerint megölöt jelent, és a solaris elmélettel indokolni, «mert ha erősen süt a nap, sugaraival előlheti állatok és növények életét». — Hogy a Kentaurosoknak és a védikus Gandharvasnak azonosítása (p. 70.) a hangtörvényekbe ütközik, Fick is elismeri.

Az Oidipus atyjának Laiosnak a Vritrának, Indra ellenségének *dasju* epithetonjával (a. m. ellenség) való azonosítását (p. 90. Bréal nyomán) már Comparetti megczáfolta (*Edipo e la mitologia comparata* p. 31. s k.) és Müller Miksa sem bírta igazolni. Valószínűbb, hogy *Δαίος* a *λαός* (*λαφος*) szóval függ össze; hasonlítsd össze a *Lavis* ó-latin tulajdonnevet Jordannál (*Kritische Beiträge* p. 49), mely valószínűvé teszi, hogy *Δαίος* régibb alakja nem *Δασιος* volt, mint Brealék akarják, hanem *Δαφιος*.

Az hogy Minos (hosszú *i*-val!) egy az indiai Manu-val, Brahma fiával (p. 122) épen nem valószínű, bár a Benfey magyarázata sem bizonyos, mely szerint *Mίνως* a. m. *men-vant, a *men* gyök nem reduplicált part. perf.-ja, — Ceresnek *Κόρη*-val vagy a skt. *carad*-dal (a. m. ősz)

való azonosítását említi (p. 162.); azt hogy Curtiussal inkább a *kar* (termeszteleni) gyökhöz kell állítani, elhallgatja. — Az Erinys-nek Saranju-val való összeállítását, melyet különben Curtius helyesel, Meyer Gusztáv p. 67 kétesnek tartja.

P. 138. szerint «Trója csodálatos ostroma ismétlése a naphatalmak mindennapi keleti ostromának, miután minden este megfosztják őket legfényesebb kincseiktől nyugaton». Ezen meglehetősen érthetetlenül kifejezett felfogás helyességét Cox a trójai mondanokör egyes személyeinek neveivel is igazolja. Helené neve «egy az indiai Saramá hajnal névvel, melytől a Hermeias vagy Hermés név is származik»; igen ám, de az etrusk Vilena, az ó-latin Velená és Beléna (l. Jordan, Kritische Beiträge p. 50, 59. s k.) bizonyítja, hogy a Helena szó eredeti alakja *Ἥλένα* volt, nem *σελένα* és így semmi köze sem lehet Saramához; — «Paris neve is megvan a régi szanszkrit énekekben; ott Pani [helyesebben Panī] a neve [Regék III. p. 167. több Panī-t említ!]; de hol bir arra példát felmutatni, hogy a skt. ṇ-nek a görögben ρ felel meg? — «Más nevek is egyeznek még a görög és indiai regékben. Akhilleus az Aharju nevű naphős [ez legalább lehetséges etymologia]; Briseis egyike az akhaiaiak első foglyainak, Brisaja származéka, kit a Védában legyőznek a fényes hatalmak, mielőtt visszaszerezhetik a kincseket, melyeket ellopott Pani.» Briseis tehát a sötét hatalmak egyik képviselője. Cox nagyobb művében (The mythology of the Aryan nations) is azt mondja I. p. 246, hogy «The offspring of the universal deluder, Brissaya»; annál nagyobb tehát meglepetésünk, mikor e kézikönyv 179-ik lapján azt olvassuk, hogy Brisaja, mely a görögben Briséis név alatt külön lényné vált, csak olyan neve a hajnalnak, mint akár Dahana (a. m. Daphné), Ušas (Éős), Sarama (Helené) vagy Saranju (Erinys), a Regékből pedig (III. p. 169) megtudjuk, hogy «Akhilleus ismét a naphősök egyike, és kedvese Briseis a hajnal», kinek elvesztéséért haragszik és bosszút forral magában. Hogyan igazodjék el az olvasó az ilyen ellenmondásokon és miképen higyjünk a trójai mythos Cox-adta magyarázatának helyességében?

P. 91 szerint a Sphinx neve «szorosán kötöt, fojtót jelent (a görög sphingó igéből) . . . Phix-nek is hívták oly szótól, mely a latin figo igével függ össze». A Phix szó a vele azonos Sphinxből keletkezett, a figo pedig megfelel a görög *σφιγγω*-nak. Cox mind e szavakat elválasztja egymástól.

P. 166 «Herculesnek . . . régen valószínűleg Herclus vagy Hercules volt a neve s ez összefügg a görög herkos szóval, mely kerítést jelent». Csakhogy a görög spiritus aspernek a latinban soha sem felel meg *h*, és a Hercules szó valamennyi alakjának a görög *Ἡρακλῆς* től való származása minden kétségen felül áll (l. Jordan, Kritische Beiträge p. 15. 16.).

P. 110. 111 Prometheus a skt. Pramantha-val azonosítottatik; G. Meyer szerint p. 86. e két szónak semmi köze egymáshoz, — mert eredeti *a*+nasalis az iónban sem változik *η*-vá.

P. 162 azt olvassuk, hogy Minerva a. m. a hajnal és «egynek látszik az etruszk Menerva vagy Menrva névvel, mely a piros eget vagy hajnalt jelenti [?]; összefügg ezekkel a latin szavakkal is: mane, reggel, és matuta, hajnal». De hogyan lehet Minerva-t *mānō*-vel («bei guter Zeit», manus-tól «gut», Curtius) összeállítani (*matuta* eredetét nem ismerjük) és hogyan fér össze e magyarázattal a kézikönyv egy másik helye, hol egész helyesen azt mondja Cox, hogy «a Minerva szó összefügg a latin mens szóval, mely ugyanonnan ered a honnan a görög menos»?!

P. 169 «Latium a latinok vagy lavinusok földje; ezeknek nevét Niebuhr (római történetében) a dauniosok vagy danaosok nevével azonosítja, kik Agamemnon-t Trójába követték.» Rég elavult nevetséges származtatás. Latium a. m. (p)latium, das Flachland (v. ö. *πλατὺς*); Lavinus (hosszú *a*-val) nem tartozik ide.

P. 152 nagy meglepetésünkre azt olvassuk, hogy «Alodáknak híttak két óriást, mert olyan erejük volt mint a malomköveknek (az alóé, szerű szótól)». Furcsa; «Szerűsök»-nek neveztek két óriást, mert olyan erejük volt mint a — malomköveknek! Vajjon mi köze a szerűnek a malomkövekhez? Nem akart-e a szerző inkább *ἀλώ*-ra (örölni) vagy *ἀλέτης*-re (örölő) (a *φαλ* gyökből) hivatkozni az *ἀλώ* szó helyett? E talány megfejtését megkapjuk, ha az Aryan Mythology II. p. 283-ra pillantunk. Itt Cox a Moliones óriások nevét («millmen», molnárok) származtatja onnan, hogy olyan erejük volt mint a malomköveknek (*μύλη*, malom), az Alóadai szót pedig *ἀλώ*-val együtt a *μύλη* tövéből származtatja; (*μ*)*αλωάδαι* és az óriások e két külön nemét eredetileg azonosnak tartja!

P. 182. «Aruša a felkelő nap. [? v. ö. Grossmann Véda-szótárát p. 108.) Szép gyermeknek szokták képzelni. Neve megvan a görög Erósban, a szerelem istenében, kinek megfelel a latin Cupido, vágy. [Erosnak Amor, Cupido Himerosnak felel meg!] De Erós Iris fia, ki csak más alakja ugyanaz névnek.» Hogy Erós isten nevét, mely szorosan összefügg az *έρως*, *εραμαι*, *εράω*, *ερατός*, *ερατεινός* szavakkal, nem lehet Aruša-val azonosítani, helyesen vitatja Curtius p. 119. 120., hogy pedig Iris nem más alakja Erósnak, azon körülmény bizonyítja, hogy az Iris szó régi alakja valószínűleg *Ἔρις* (v. ö. E. Eberhard, *Metrische Beobachtungen zu den homerischen Hymnen*, Magdeburg 1887 p. 15.); különben is Alkaios az egyedüli költő, ki Eróst Iris fiának mondja, a többieknél rendesen Aphrodite fia.*)

*) Jellemző, hogy az Erósról és Irisről szóló eme fejtegetés a vedikus mythológiában fordul elő. A görög mythológiában csak azt olvassuk p. 154,

Még inkább megingatja a Cox tudományában való bizalmunkat az a körülmény, hogy nem ritkán egészen eltérő módon magyarázza ugyanazt a mythost a kézikönyv különböző helyein és a Regékben, a mi annál bosszantóbb, mert az egyik a másikat kiegészíteni van hivatva.*)

P. 24 «Zeus neve eleinte a tiszta, kék, felhőtlen eget, a fény honát jelentette.» V. ö. p. 33: «Néha csak az alvilág Zeusának nevezték [Hades]: tehát e három név, Zeus, Poseidon, Hadés, úgy látszik csak uralkodást és hatalmat fejezett ki, mielőtt a külön mennyei, tengeri és alvilági isten lett belőlük».

P. 49. szerint az, hogy Aphrodite (a hajnal) Homerosnál Hephaistos feleségének van mondva, azt jelenti, hogy a «hajnal a világosság arája». A Müller-Cox-féle mythosmagyarázat szerint a hajnal a napnak szokott arája lenni, ámde p. 51. szerint Hephaistos nem a nap fényét, hanem a tűz lángjának fényét jelenti, ennek pedig a hajnal nem lehet arája. Még feltűnőbb, hogy ugyanazon az 51-ik lapon ezt olvassuk, hogy «Hephaistosnak némely elbeszélések szerint Aphrodite volt a felesége, mások szerint Kharis, még mások szerint Aglaia: mind a három azt jelenti, hogy a tűz lángja rokona a nap fényének.» Itt tehát Aphrodite Hephaistosnak már csak rokona, nem többé arája és levétvén «hajnali» természetét (p. 47) egyszerre a nap fényévé változott, úgyszintén Charis és Aglaia is, kikről különben p. 48 eléggé confususan az van mondva, hogy a védicus Harisoknak, a nap lovainak felelnek meg, hogy «nevük tulajdonkép zsír vagy olaj csillogását jelentette, utóbb fényt jelentett és így lettek a hajnalnak [nem a napnak?] fényes lovai, a görögöknél Aphrodité gyönyörű kísérői».

P. 91 szerint a Sphinx «teljesen megfelel Ahinak vagy Ekhidnának, a sötétség fojtó kigyójának», találós meséje azonban p. 92. szerint «tulajdonkép a mennydörgés, az éj morgása, melyet az emberek meg nem értenek». Hogy a Sphinx p. 91 Ahival, p. 92. Vritrával van azonosítva, szintén zavarba hozhatja azt, ki nem tudja még, hogy Vritrát Ahinak is hívták (v. ö. p. 181).

 hogy Erós későbbi költők szerint «Hermes vagy Arész és Artemis vagy Aphrodité fia»; Irisről hallgat Cox. Valószínűnek tartom különben, hogy egy más helyen (p. 156): «Mások szerint Iris Zephyros (a nyugati szél) felesége és anyja *Fóznak* (a hajnalnak), Eós lapsus memoriae Erós helyett; Alkaios tényleg Zephyros és Iris gyermekének mondta Eróst.

*) Így pl. csak a Regékben olvassuk, a kézikönyvben hiába keressük Artemis lényegének (p. 58, Regék I. p. 106.), Semele mythosának (p. 67, Regék I. p. 112), Admetos és Alkestis regéjének (p. 105, Regék I. p. 117), Briareos alakjának (p. 124, Regék I. p. 112), Iphigeneia «megáldoztatásának» (p. 132, Regék III p. 168) magyarázatát.

P. 95 a Kephalos és Prokris mythosát magyarázza Cox. Előrebocsátván, hogy Prokris a. m. harmat, Eós a. m. hajnal, Kephalos pedig a. m. a nap, így folytatja: «Valamint a nap korán reggel látja a *hajnalt*, Kephalos is kora ifjúságában nyeri meg Prokris szerelmét, míg a *hajnalnak* a nap iránt való szerelme miatt Eós féltékenyvé lesz Prokrisra.» Ebben a gallimathiasban (hogy is lehet a hajnal [Eos] a hajnalnak a nap iránt való szerelme miatt féltékenyvé a harmatra?) a «*hajnal*» helyett mindkét helyen *harmatot* kell olvasni. Szintén valami bosszantó tollhiba lappanghat ezen magyarázatban (p. 118): «Euryanassa (Tantalosnak, a «napnak» felesége) a „messze uralkodó” nappalt jelenti, s megfelel Eurymedusának, Euryphassának [e két nevet hiába keressük az indexben], Európának, melyek mind a reggel vagy a nappal nevei.» Itt a Cox-féle rendszer szelleméből reggel helyett hajnalt, nappal helyett napot (*sol*) kell írni.

P. 112 szerint «Prometheus előre gondolkodót jelent», míg p. 110. 111 azt olvassuk, hogy «Prom. nem egyéb mint az indiai Pramantha; egy köpülőféle fát neveztek így, melylyel tüzet szívtak száraz fadarabokból».

P. 119 «A Kentaurosok, az indiai Gandharvák, a *párák*, melyek a kis felhőből fölszállnak a keleti országokban esős időben.» V. ö. Regék I p. 114 «A Kentaurok . . eredetileg mint a Rigvédából világosan kitünik, az égen mintegy lovagolni látszó felhődarabok.»

P. 120 szerint «Bellerophon Belleros megölőjét jelenti», Regék II. p. 117 szerint Vritrahannal (Indra mellékneve) azonos.

P. 121: «Bellerophon bukása a nap *gyors* leszállása este felé, s az *aleiai* síkság az a messze terjedő szomorú világosság, melyen át néha a leáldozó nap lassan és *magában* [!] haladni látszik.» V. ö. Regék II p. 118: «Bellerophon életének estéje borús, mint mikor a nap őszi időben *lassan* halad lefelé a halvány világítású nyugoti égen, mely elé a magasabbban álló sötét felhők mintegy nehézkes függönyt vonnak. Ez a nyugoti ég alján látható világos csík, melyben a nap egy kis ideig mintegy mozdulatlanul *vesztegelni* látszik, az *Aleios* síkság, melyen keresztül vándorol Bellerophon.»

P. 124 Alpheios és Arethusa történetét a Heraklés és Iolé történetével állítja párhuzamba, Regék II p. 115 helyesebben Apollon és Daphne történetével.

P. 125. 126 egész másképen adja elő Narkissos történetét mint a Regékben, oly annyira, hogy Narkissosnak (a napnak) nővére, ki után eped, a hajnal (Regék II, p. 114), elő sem fordul benne.

P. 129 egy ruháról beszél, «melyet Néssos adott Déianeirának s mely megemésztette Héaklés testét», holott p. 74. Néssos nem ruhát,

hanem «saját vérével telt kagylót ad Deianeirának», hogy hintse be vele szükség esetén Herakles ruháját.

P. 130 Medeiát úgy látszik a nappal azonosítja, Regék II p. 113 a hajnallal, és Iasont, kit a kézikönyv nem magyaráz meg, a nappal.

Nem hagyhatom végre szó nélkül Cox azon hibáját, hogy olykor az egyes mythosok legkisebb, semmit sem mondó vonásaiban is fel akarja ismerni annak solaris eredetét. Idézzünk példákat. A homerosi Hermes-hymnus tréfás előadása szerint Hermes Apollón fölkapja, «zajt ütött» (p. 65), vagy más euphemismussal ¹⁾ «eltüsszentette magát» (Regék I p. 109; görög prózában *κατέπαρθεν Ἀπόλλωνος*); ezt Cox szerint «a pillanatnyi szélfuvallatra ²⁾ magyarázhatjuk, mely a mily rögtön támadott, ép oly rögtön véget ér.» Úgy látszik azonban, hogy a régiek a «*crepitus ventris*»-nél első sorban a zajra, nem pedig a «szél-fuvallatra gondoltak. — U. o. Cox szerint Phoibos azért nem akarja Hermessel jósló tehetségét közölni, «mert a nap [Phoibos] sugarai mélyen a tenger színe alá hatolhatnak és elvillannak az égnek legvégeig, a mennyire a szél fuvalma soha sem érezhető!» — Sophokles Herakles halálának *költői* kiszínezésében elmondja, hogyan patakzott vére a földre stb.; Cox ezt a tüzes ködre és biborszín gőzre magyarázza (p. 75), mely napnyugtakor bevonja az eget.

P. 91 szerint «Paris az Idán van kitéve, de Ida a régi védai énekekben egyik neve a földnek, és Djausnak vagyis az égnek felesége». Csakhogy tudvalevőleg *Ida* a görögben eredetileg nomen appellativum és annyit jelent mint erdős hegy (saltus), mint nomen proprium is hegyet jelentett Troasban és Kréta szigetén; a trójai mondakörben előforduló *Ida hegynek* semmi köze a *föld* vedikus nevéhez.

Még Odysseusnak szegény beteg Argos kutyája sem kerülhette ki sorsát; δ is solaris alak, ugyanaz a kutya «a mely Artemis mellett jelenik meg Prokris regéjében» (p. 150.), és mért? mert Argos, «fehér vagy fényes», a neve; mintha Homerosnál *πόδας ἀργοί* nem volna a kutyák állandó epitheton ornansa! — Coxnak más kategóriába tartozó számtalan furcsa magyarázatai közül a következőket jegyeztem fel:

¹⁾ Cox nem mindig tartja ily szigorúan szem előtt a «maxima debetur puero reverentia» elvét. P. 114 minden ok nélkül felemlíti, hogy Daidalos Krétában «fatehenet készített Pasiphaenak». Vajjon mi czélből? kérdezi majd a tanuló.

²⁾ Cox szerint ugyanis Hermes eredetileg a hajnalt jelentette és csak később vált a szélnek képviselőjévé. Erdemes különben felemlíteni, hogy Cox a Hermes nevét magával Saramá-val, Müller Miksa (Lect. II. 468) Sarama fiával Saraméjas-szal azonosítja és «the dawn-son», a hajnal gyermekével fordítja.

P. 44. szerint Athene azért lett a bölcsesség istennője, mert a sanskrit-ban «ugyanaz a szó, mely fölébredést jelent, tudást is jelentett, azért azt gondolták, hogy az az isten asszony [Athene «a hajnal»], a ki fölébreszti az embereket, az adja nekik a tudást is.»

P. 49 Ares azért képzelték Aphrodite szeretőjének, mert ez «a szenvedélyek viharát keltette a szívekben» [mily modern felfogás ez!] Ares pedig a már említett hibás magyarázat szerint (v. ö. az ind marutokat) eredetileg szélvészt jelentett!

P. 85 A krétai labirintus, «nem egyéb mint az a menyegzői szoba, melyet Odysseus készített Penelopénak. Ugyanazt látjuk a Hyperboreios kertek útvesztőjében, melyet a nap készít menyasszonyának, a hajnalnak» Od. és Penelope hálószobája csak nem volt útvesztő? És érdekes megtudni, hogy Homeros Odysseust nem azért mondja *πολυμητις*-nek, mert *πᾶσι δόλοισιν ἀνθρώποισι μέλει*, hanem azért, mert «szép menyegző szobát épített Penelopénak» (p. 114).

P. 129 «Az Argó hajó az anyának mint szülőnek képe, mely magába foglalja minden élő lény csiráját. Azért viszi mind az akhaiai vitézeket, s ezek újult erővel és kedvvel térnek vissza munkájuk elvégzése után. Az Argó hajó tud beszélni, mert a földet, mint minden dolgok szülőjét, élő lénynek tartották, s azt hitték, hogy tud gondolkodni, látni és beszélni.» Ember legyen, ki az első két mondatot megérti.

P. 140. Minthogy Achilles napheros, társainak a myrmidonoknak okvetetlenül a nap sugarainak kell lenniök. A Myrmidon szó bizonytalan etymológiája e feltevést persze nem igazolja, de van Homerosnál egy költői hasonlat (II. XVI. 156.), melyben a trójaiakra rontó myrmidonok «fénylő szemű és vérvörös pofájú farkasokhoz» hasonlíttatnak, még pedig csak azért, mert «a görög lykos, farkas szó majdnem úgy hangzik mint leukos, fényes», a Myrmidonokról pedig mint a nap-sugarakról joggal mondhatták, hogy *λευκοί*; hasonló tévedésen alapul a *Λυκῶν*-nak és gyermekeinek farkasokká (*λύκος*) való átváltoztatásának mondája. Csakhogy ezen utóbbi átváltoztatásról csak Pausaniasnál és Lykophron scholiastáinál, tehát vajmi késő korban olvasunk és elvégre *Λυκῶν* tulajdonnévnél könnyű is *λύκος*-ra gondolni. De évszázadokkal a homerosi kor előtt confundálták volna a *λευκός* mellékevet a *Φλύκος* főnévvel (ez a *λυκός* eredeti alakja) és csak egy költői hasonlatban maradt volna ennek nyoma? Hihetetlen. Pindaros is azt mondja (P. II 84), hogy ellenségét *λύκοιο δίκαν* fogja megtámadni és ama Homerosi hasonlatban is csak az van mondva, hogy a myrmidonok úgy rohantak ellenségeikre, mint a veszett farkasok. — Hasonló félreértésből magyarázza Cox azt a körülményt, hogy a görögök Odysseusnak, Philoktetesnek, Heraklesnek, Phoibosnak mérgezett nyilakat tulajdonítottak (p. 75. 107.). Azért tették

ezt, mert «*ios* lándzsá¹⁾» szó szerint úgy hangzik, mint *ios* mérég. Azért e kettőt összezavarták s azt mondták, hogy Helios, Hérakles és más hősök mérgezett nyilakkal vagy lándzsákkal küzdöttek. Csakhogy abban az időben, melyben e *confusio* állítólag keletkezett, az *ióc* mérég bizonynyal még *Fi(σ)ióc*-nak (v. ö. lat. virus, skt. visham, zend vicha, Curtius⁴ p. 391), *ióc* nyíl pedig *í(σ)Fióc*-nak hangzott (skt. és zend ishus), a *Fióc*-t pedig ugyancsak nehezen lehetett volna *íFióc*-szal összetéveszteni.

Érdekes különben, hogy mi indította Coxot erre az elhibázott magyarázatra. Bizonyos apologetikus nismus, mely folyton hangoztatja, hogy a görög mythológiának «utálatos, ocsmány» vonásai nem szándékos koholmányok, hanem természeti tünemények személyesítő kifejezéseinek nem tudatos ferdtései. Már pedig mérgezett nyilak használata a görögöknél különben ki nem mutatható és igen álnok és nem férfias hadviselés, milyent fel sem lehet tenni a görögökről! — «Achilleus jelleme a mint az Ilias rajzolja, nem csak hogy nem görög, hanem embertelen. Nincs rá példa, hogy akhaiai vitézek az ártatlanon állottak volna bosszút a vétkes rossz tetteiért; hogy ne lett volna kötelességérzetük és részvétük azoknak a szenvedései iránt, kik soha sem vétettek nekik; hogy embereket áldoztak volna, vagy hogy a megölt vitéz ellenség testét elégtelenítették. De az akhaiai hősök nem is tettek ilyeneket soha». Achilleus nem áldozott fel trójai ifjakat Patroklos szellemének: «az embervér hullámai, melyek az áldozó oltárra ömlenek, a szaggatott, karmazsinszínű felhők, melyek estefelé hullámzanak a biborszínű égen» (p. 141); nem is taposta lábbal Hektor holttestét: «a Hektor halálát megelőző küzdelem a gőzök s a nap hatalmas küzdelme, melyben a nap mintha [!] lábbal taposná a sötétséget» (p. 141). — «Odysseus jelleme sem olyan, a milyennek a görög embert ismerjük a történelemből, sőt nem csak hogy nem akhaiai, hanem azt mondhatjuk hogy embertelen. Odysseus mérgezett nyilakat használ; leöl egy embert hátulról, figyelmeztetés nélkül [!]; hazudik, valahányszor hasznosnak látszik; megöl egy egész sereg nemest, kik nem tettek neki nagy igazságtalanságot [! v. ö. feljebb: «Odysseus sérelme csak annyiból állott, hogy a kérők házába tolakodtak»]; aztán fölakaszt mint verebeket madzagra egy rakás nőszemélyt, csak azért, mert engedtek a kérők parancsainak». Bizony rosszul ismerheti Cox a görög jellemet²⁾ és egyáltalában az emberi jellemet, ha azt

¹⁾ Az *ióc* nyilat jelent, nem lándzsát; Prokris regéjében (p. 94. 95.) is majd nyilnak majd lándzsának mondja Artemis fegyverét, p. 83 pedig azt írja, hogy «Odysseus nyilat [!ját!] más nem tudja használni». Furcsa az is, hogy p. 48 a Hórákat (az évszakokat) óráknak fordítja. P. 43 meg azt olvassuk hogy «*Trita* harmadik». — P. 157 szerint Psyche lélegzetet jelent. — P. 27 Lykaion hegyét Lykaiosnak írja s több efféle.

²⁾ V. ö. pl. mit mond Schömann (Griech. Alterth. II p. 127) a

hiszi, hogy az ilyen tettek «embertelenek». A görögök, hiába, nem éltek a High Church etikájának szabványai szerint és vannak különben, kik azt állítják, hogy azok az «embertelen» hajmeresztő «atrocities», melyeket a «nagytszeteletű» szerző földjei Indiában elkövettek, tényleg megtörténtek és nem holmi solaris mythos eredeti jelentésének félreértéséből járnak szájról szájra. Az ilyenfajta naivitások még iskolai könyvbe sem valók. Hogy végre Cox a görög mythológiát in ultima analysi a monotheismusra akarja visszavezetni, angol írónál szintén nem föltűnő. Szerinte (p. 25.) «valamint Indiában a Djaus szó eredetileg az egy egyetlen Isten neve volt [?], úgy a görögöknél s más rokon népeknél is minden ki volt benne fejezve, a mit Isten iránt éreztek. De minthogy e szó az eget és levegőt is [!] jelentette felhőivel és páráival, azért némely mondások, melyekben változásairól volt szó, mire jelentésüket elfeledték, csúnya, gyalázatos tetteket fejeztek ki.» Ez oka annak, hogy Zeus Homerosnál néha «részrehajló, igazságtalan, henye és kéjhajhászó, csapodár, szerelemben hűtelen, érzéki, szemérmetlen»! A görög istenek anthropomorphismusát ily módon bizony nem lehet megmagyarázni. — De nem csak az isteneket, a hősoket is tisztázza Cox ocsmány tettek gyanujától. — P. 48 azt olvassuk, hogy «a védai himnuszok Ardsüninak is nevezik a hajnalt, azaz fényesnek vagy ragyogónak. Ez a név megvan a görög mythológiában is Argynnis alakban. Argynnisről azt beszélték, hogy fiatal nő volt és hogy Agamemnon szerette. Ez az elbeszélés úgy keletkezett, hogy az Argynnis szónak igazi jelentését elfelejtették és csak a szépségéről való képzet maradt meg. Argynnis ép úgy lett Agamemnon kedvese mint Helené Menelaosé». V. ö. evvel a tényállást (a Pauly-féle Realencyclopædia szerint): «*Argennus* (*Ἀργεννος*, *Ἄργεννος*) Sohn der Pisidike . . . Liebling Agamemnons, der im Flusse Kephisus ertrank, worauf Agamemnon der Aphrodite Argennis, «einer Göttin lydischer Knabentiebe, ein Heiligthum erbaute». Nem lett volna-e tanácsosabb az egész Ardsüni = Argynnis szakaszt kihagyni, mint így elferdíteni a tényállást?

Elértem amúgy is hosszúra nyúlt bírálatom végére. Nem tartok attól, hogy olvasóim egyoldalúsággal fognak vádolni, azért, hogy nem terjeszkedtem ki a Cox könyvének többi részeire: a perzsa, assyr stb. mythológiára — képzelem, ezek a fejezetek sem lesznek alaposabbak —

görög jellem árnyoldalairól: «Thaten der Selbstsucht und Lieblosigkeit, bis zum tödtlichsten Hass und zu empörender Unmenschlichkeit gesteigert, sind theils in den Kriegen der Staaten gegen einander, theils besonders in den inneren Kämpfen der Parteien nur allzugewöhnliche Erscheinungen; Treulosigkeit, Betrug und Hinterlist lassen sich im Privatverkehr nicht weniger häufig wahrnehmen, als Treue und Redlichkeit.»

és hogy nem emeltem ki a könyvben olvasható sikerült mythosmagyarásokat — hisz nem lehetett szándékom ezen nálunk sajnos úgy is eléggé ismeretes mythologiai kézikönyvet ismertetni; de kötelességemnek tartottam, végre felderíteni e sokat magasztalt kontármű árnyoldalait és kimutatni veszélyes voltát a mythologiában kevésbé járatos olvasóra nézve. Ha vannak könyvek, melyek megérdemlik, hogy egy iskolai index librorum prohibitorum-ra tétessenek, a Cox-féle kézikönyv bizonyára ilyen.

Dr. ÁBEL JENŐ.

HAZAI IRODALOM.

Thukydides. Görögül és magyarul. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Zsoldos Benő*. 8-r. I. köt. L, 607 l., II. köt. 334 l. Budapest. 1888. Franklin-társulat. Ára 2 frt 40 kr., 1 frt 40 kr. (Kiadja a M. Tud. Akadémia class.-philologiai bizottsága.)

A M. T. Akadémia classica-philologiai bizottsága Ponori Thewrewk Emil Anakreonja, Csengeri János Cicero de officiis-e s Bozóky Gaiusa után Thukydides teljes fordítását iktatta kiadványai sorába.

E fordítás megérdemli, hogy a kritika bővebben foglalkozzék vele. Azon író, ki először pillantott bele a történelmet alkotó események belső fejlődésébe, igaz vonásokkal rajzolva az emberi léleknek a jellemekben és viszonyokban megnyilatkozó törvényszerűségét, első magyar fordításban jelenik meg előttünk. S bár nem fogják sokan elolvasni — kicsoda is olvasná minálunk Thukydidest? — mindamellert irodalmi ténynek kell tartanunk már azt is, hogy valaki vállalkozott az *egész* író lefordítására, a mihez nem csak tudomány, hanem temperamentum is szükséges. — Egy Thukydides-fordítást nem szabad közönséges mértékkal mérnünk. A rendkívüli nehézségek, melyekkel a fordítónak meg kell mérkőznie, ha nem is engedékeny, de apróságokban némileg elnézővé kell hogy tegyék a bírálót: itt nemcsak gondolatokat kell tolmácsolni és szókat fordítani, hanem kifejezésre kell juttatni a stílus karakterét is.

A fordító, kinek kitartása előtt kész-örömet meghajlok, nagy munkát végzett (ki tagadná?), de Thukydidest a maga teljes valójában és egyéniségében, sajnos, nem bírta a magyar olvasónak adni. S ez szinte természetesnek látszik, ha meggondoljuk, hogy első fordítással van dolgunk; bár másrészt kétséget nem szenved, hogy a fordításnak sok gyengéjét a «szellemi rokonság» hiányának kell felrónunk.

A rövidség és velősség hiánya első és legnagyobb hibája a fordí-